

Bekir Kuzudişli, *The History of Ḥadīth-“From The Prophet to The Six Canonical Books”*

New Jersey, Gorgias Press, 2025, 337 sayfa
ISBN: 978-1-4632-4779-9

SEYİT ALİ GÜŞEN*

İslamî ilimlerin tarihine yönelik çalışmaların görünür hale gelmeye başladığı son yüzyıllık zaman diliminde, Türkiye’de hadis ilminin tarihi çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmaların büyük bir kısmı, Hz. Peygamber ve sahabe dönemini merkeze alarak ilk üç asra yoğunlaşmakta; sonraki yüzyılları ise daha çok ilgili zaman diliminde kaleme alınan eserler çerçevesinde ve genel bir biçimde ele almaktadır. Bu kitapların her biri, yazılış amaçları ve kullandıkları sistemler açısından farklılık göstermektedir. Bazıları dönemsel tartışmaları ön plana çıkarırken, bazıları belirli eserlere yoğunlaşmakta, kimi kitaplar ise yalnızca genel bir bakış sunmayı hedeflemektedir. Öte yandan, hadis tarihine dair yazılmış kimi eserler ise giriş mahiyeti taşımakta ancak yoğun içeriklerinden dolayı konuyla ilk defa karşılaşan okuyucular için ağır gelebilmektedir.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Bekir Kuzudişli tarafından kaleme alınan *Hadis Tarihi* adlı eser, hem giriş seviyesindeki okuyucuların ihtiyaçlarını karşılamayı hem de ilgili dönem hakkındaki temel bilgileri hadis tarihine bağlayarak sunmayı amaçlamaktadır. Yazarın aktardığına göre kitabın ortaya çıkışı, 2007 yılında uzaktan eğitim yöntemiyle hadis tarihi öğrenmek isteyen bir grup için hazırlanan bir projeye dayanmaktadır. On yıllık eğitim süreci ve elde edilen geri bildirimler doğrultusunda bazı düzeltmeler, eklemeler ve çıkarmalar yapılarak 2017 yılında

* Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü / Assoc. Prof., İstanbul University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences. İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0002-8873-111X; e-posta: aligusen@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26570/isad.1727728 • Gelis/Received 08.03.2025 • Kabul/Accepted 23.05.2025

Atrif/Citation Güşen, Seyit Ali, "Bekir Kuzudişli, The History of Hadith- "From The Prophet to The Six Canonical Books"", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 54 [2025]: 214-217.

İlahiyat fakültelerinde ders kitabı olarak kullanılabilecek bir metin ortaya konmuştur. 2025 yılına kadar dokuz baskı yapan *Hadis Tarihi*, daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması amacıyla Asmaa Ramil¹ tarafından İngilizce’ye çevrilmiş ve *The History of Hadith-“From The Prophet to the Six Canonical Books”* adıyla Gorgias Press tarafından yayımlanmıştır.

The History of Hadith’te yazarın, belirli hedefler doğrultusunda bir yapı inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Yazar öncelikle “Hz. Peygamber’den gelen bir hadisin *Kütüb-i Sitt’e*’ye nasıl ulaştığı” sorusuna cevap aramaktadır. Bu yüzden kitabın alt başlığı *From The Prophet to the Six Canonical Books* şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda kitap, hadis tarihine yön veren üç asırlık bir dönemi, tarihî dönüm noktaları üzerinden incelemeyi yöntem olarak benimsemektedir. Kitabın bölüm başlıklarında da görüldüğü üzere, hadis tarihini etkileyen bazı temel olaylar esas alınarak bir yapı kurulmuştur. İlk bölüm, “Introduction to Hadith” başlığı altında giriş niteliğindedir ve burada hadis ve sünnet terimlerinin anlamları tahlil edilmektedir. Hadis tarihinin işlendiği kısım ise ikinci bölümden itibaren başlamaktadır. “The Early Period of Narration” başlığını taşıyan bu bölümde I. (VII.) asırdaki hadis rivayetleri ele alınmaktadır. Yazar bu asırda hadis rivayetinde öne çıkan meseleleri “Hadith Before Tadwin: Hadith Narration During the Period of the Companions / Tedvin Öncesi (Sahabe Döneminde) Hadis Nakli”, “The Nature of Narration in the First Century / Hadis Rivayetinin Sıfatı” ve “The Events of the Fitnah / İlk Fitne Hareketleri” başlıklarında incelemektedir.

Bu başlıklar, önceki hadis tarihi kitaplarında genellikle hadis tarihi ile bağ kurulmadan işlenmişken, bu çalışmada her bir konu ana amaçla ilişkilendirilerek sunulmuştur. Örneğin sahâbilerin anlatıldığı kısımda, onların hadis rivayetiyle olan ilişkileri irdelenmiş ve rivayetlerin sahabeden tâbiîn nesline nasıl aktarıldığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bu hedef doğrultusunda, daha önceki çalışmalarda yer almayan “ihtiyaç halinde hadis rivayeti” ve “yarı sistemli hadis rivayeti” gibi özgün kavramlar üzerinden metin geliştirilmiştir.

Yazar, kitabın bölümlenmesini ise hadis tarihinde dönüm noktası olan olayları dikkate alarak yapmaktadır. Dolayısıyla o, yüzyıllara göre yapmayı amaçlamamış olsa da hadis rivayeti açısından önemli kabul edilen olayların yüzyıl geçişlerine denk gelmesi sebebiyle hem yüzyıla hem de konuya dayalı doğal bir tasnif ortaya çıkmıştır. Buna göre I. (VII.) yüzyılda hadislerin sahâbilerden tâbiîne rivayetinin mahiyeti ve hadis naklini etkileyen

1 Asmaa Ramil, beşerî ve sosyal bilimler alanında uzmanlaşmış bir çevirmendir. Özellikle edebiyat, İslam bilimleri, karşılaştırmalı dinler, tarih ve felsefe alanlarında çalışmaktadır. Farklı dillerden metinleri hem Arapça’ya hem de İngilizce’ye aktarmıştır.

olaylar kitabın ikinci bölümünde; II. (VIII.) yüzyılda hadis in ilmi bir disiplin haline gelişi, “The Emergence of Ḥadīth Narration and the Science of Ḥadīth” başlıklı üçüncü bölümde ve *Kütüb-i Sitte*’nin ayrıntılı incelenmesi ise dördüncü ve beşinci bölümlerde ele alınmıştır.

Yukarıda sunulan söz konusu başlıklar, konuya dair kitaplarda genellikle hadis tarihi ile bağı kurulmadan işlenmişken, *The History of Ḥadīth*’te her bir konu özellikle hadis rivayetini nasıl etkilediği konusuyla ilişkilendirilerek sunulmuştur. Kitabın en güçlü tezlerinin yer aldığı II. (VIII.) asrı ele alan bölümde ise “sistematik rivayet” terimi ortaya atılmıştır. Buna göre, I. (VII.) yüzyılda sahâbîlerin bireysel çabalarıyla ve hayatın doğal akışı içinde gerçekleşen hadis aktarımı, bu dönemde tedvin ve tasnif aşamalarının etkisiyle sistemli bir ilim dalına dönüşmüştür. Bu görüşü temellendirmek için rihle, isnat kullanımı ve râvi tenkidi gibi başlıklar tarihi bağlamları içinde incelenmiş; bu unsurların hadis tarihine etkileri tartışılmıştır. Bölümün dikkat çeken diğer başlığı ise, hadis tarihine etkileri bakımından düşünce ekollerinin analiz edildiği kısımdır. Burada bütün mezheplerin incelenmesi hedeflenmemiş, hadis tarihine en çok etki eden ehl-i hadis, ehl-i re’y ve Mûtezile ekolleri arasında yapılan karşılaştırmalar ve ayırım noktaları ön plana çıkarılmıştır.

Yukarıda zikredildiği üzere kitabın dördüncü ve beşinci bölümleri III. (IX.) yüzyıla ayrılmıştır. Bu bölümlerde, dönemin hadis tarihi açısından öne çıkan gelişmelerini ele alan başlıklar yer almakta; özellikle isnat kullanımının bu dönemdeki gelişimine değinilmekte ve aynı zamanda fikhî ve itikadî tartışmaların III. (IX.) yüzyıl eserlerine olan etkisi incelenmektedir. Takip eden başlıklarda, *Kütüb-i Sitte* olarak bilinen altı temel hadis kitabının yazarları ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; bu eserlerle ilgili okuyucunun temel düzeyde bilgi ihtiyacını karşılayacak açıklamalarda bulunulmuştur. Bu bölümde her müellif için tek bir şablon kullanılmamış; her birinin hayatı ve eserine farklı hacimlerde yer verilmiştir. Mesela Buhârî ve Müslim’in hayatları aktarıldıktan sonra, eserleri oldukça ayrıntılı şekilde incelenmiş; ardından bu iki sahih kitap birbiriyle karşılaştırılmış ve sonraki dönemlerde “sahih” unvanını kazanan bu eserlerin eleştirileri kısaca ele alınmıştır.

Yazar, müelliflerin hayatlarını anlatırken metne dahil ettiği haritalar sayesinde, bu âlimlerin eğitim süreçlerindeki seyahatleri (rihleleri) görselleştirmiştir. Ayrıca kitapların görselleri üzerine yapılan işaretlemelerle, metinde anlatılan teorik özelliklerin pratik karşılıkları da okuyucuya sunulmuştur. Ancak harita ve kitap görsellerinin renkli baskı yapılmamış olması, okuyucunun dikkatini dağıtabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Yazarın pedagojik hedeflerini yansıtan önemli ayrıntılardan biri de her bölüm sonunda yer alan terimler ve değerlendirme sorularıdır. Bu kısımlarda ilgili bölümde geçen yeni ıstılahlar bir araya getirilerek öğrenmenin

pekişmesi sağlanmakta; sorular aracılığı ile okuyucunun dikkatinin canlı tutulması amaçlanmaktadır.

Türkiye'deki İlahiyat fakültelerinde uzun yıllardır temel ders materyali olarak kullanılan ve İngilizce tercümesiyle gerek ulusal İngilizce İlahiyat programlarındaki hadis derslerinde gerekse uluslararası İngilizce eğitim öğretim veren akademik kurumlarda temel kaynaklardan biri olmaya aday bu eser, yaklaşık yarım asırdır sürdürülen hadis tarihi araştırmalarına yeni kavramlar ekleyerek, günümüz okuyucusuna farklı bakış açıları sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda yazar, çoğunlukla birincil kaynaklara başvursa da güncel literatüre sık sık atıfta bulunarak, okuyucunun hadis tarihine dair akademik gelişmeler ışığında bilgiye ulaşmasını sağlamaktadır. Kitabın girişinde, yalnızca ilk üç asrı inceleyeceği belirtilmişse de okuyucunun bu dönemle yetinmeyeceği açıktır. Bu sebeple, hadis tarihinin sonraki on bir asrını ele almamış olması, esere yöneltlen en önemli eleştirilerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Yaklaşık yirmi yıllık bir eğitim sürecinin ürünü olan bu kitap gerek kaynak kullanımı gerekse metinlerin anlaşılır hale getirilmesi noktasında Türkiye'deki pek çok akademisyen ve okuyucudan alınan geri bildirimlerle geliştirilmiş; böylece hata oranı en aza indirilmiştir. Uzun süreli bir tecrübe sonrasında İngilizce'ye çevrilen bu eserin ilk baskısında karşılaşılan muhtemel eksikliklerin ise sonraki baskılarda giderileceği umulmaktadır. Ancak Türkçe baskının sonunda yer alan; ilk üç asırda hadis tarihi açısından önemli olayların kronolojisini ve *TDV İslâm Ansiklopedisi'*ndeki hadisle ilgili şahısların sıralamasını içeren eklerin tercüme nüshada yer almaması, İngilizce baskı açısından bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.